

**Oponentský posudok o habilitačnej práci PaedDr. Júliusa Lomenčika, PhD.,
*Literárna a didaktická komunikácia v diachrónnom a synchrónnom kontexte
stredoškolskej edukácie***

Problematika čítania, porozumenia čítanému textu a otázky literárnej výchovy vôbec patria k edukačným témam, o ktorých sa hovorí fakticky permanentne. Moderné informačno-komunikačné technológie, konzumný životný štýl, postmoderná relativizácia tradičných antropologických, sociálnych a kultúrnych hodnôt a mnohé ďalšie faktory oslabujú záujem mladých ľudí o čítanie a nie práve pozitívne ovplyvňujú kompetenciu rozumieť literárnemu textu. Nazdávam sa, že nielen textu vecnému, informatívnemu, ale aj textu umeleckému. V tomto spoločenskom kontexte je problematika spracovaná v habilitačnej práci PaedDr. Júliusa Lomenčika, PhD., výsostne aktuálna.

Habilitant si jasne uvedomuje úskalnia, na aké naráža literárna výchova v súčasnosti. Deklaruje to v úvodnej kapitole, ktorou osadil problém svojej habilitačnej práce do širšieho rámca sociálnych a antropologických problémov dneška – aj s jeho deformáciami a deficitmi. Urobil tak hutným (hoci miestami trochu ťažkopádny) štýlom, so zmyslom pre výber podstatných informácií, realisticko-kriticky načrtávajúc viaceré „choroby“ nášho súčasného školstva. Spomedzi viacerých presných konštatácií sa jednoznačne možno podpísať pod tvrdenie týkajúce sa „trhovosti“ školstva: základom školstva by sa „malo stať nie uplatnenie sa absolventa na trhu práce, ale v ľudskej spoločnosti“ (s. 10). V súvislosti s vyučovaním literárnej výchovy zasa podľa mňa presne pomenoval jej kardinálny problém: vo vyučovaní literárnej výchovy sa „náležite neuplatňuje literárnovedný zreteľ v učiteľovom poňatí konkrétnej témy a následne to vedie k didaktickým stereotypom v sprístupňovaní hodnôt vybraných slovesných diel“ (s. 12). V úvodnej kapitole sa teda habilitant prezentoval ako premýšľavý typ so zmyslom pre dialektické videnie vecí a kritický pohľad. To sa potvrdilo aj v jeho odmietnutí tendencie (rovnajúcej sa na Slovensku žiaľ konštante) „začínať po každom historickom zlome jednostrannou negáciou minulého a totálnou inováciou“ (s. 17), čo len prispieva k neuspokojivej situácii v slovenskej školskej edukácii, keďže sa oslabuje až stráca kontakt s kultúrnymi tradíciami a zmysluplná kontinuita.

Tému svojej práce habilitant kompozične usporiadal do dvoch častí a v rámci nich do štyroch kapitol. Na tomto pozadí sa ukazuje jej premyslená koncepcia.

V prvej časti práce sa pokúsil o diachronický náčrt vyučovania literárnej výchovy (resp. širšie: slovenčiny) v minulosti, pričom špecifickú pozornosť a rozsahom absolútne prevažujúcu časť kapitoly venuje analýze vyučovania slovenčiny v matičných rokoch 19. storočia na Slovenskom evanjelickom a. v. patronátnom gymnáziu v Revúcej. Táto pomerne podrobná analýza však na pozadí pozornosti, akú venuje ostatnej „diachróonii“, pôsobí neproporčne a celý prehľad je potom medzerovitý. Na pozadí predmetnej analýzy sú totiž koncepcie vyučovania literárnej výchovy v 20. storočí naznačené príliš stručne. Isteže: prínosom kapitoly o diachróonii je skutočnosť, že habilitant syntetizoval poznatky o vyučovaní slovenčiny na predmetnom gymnáziu v 19. storočí, čím obohatil dejiny didaktiky slovenského jazyka a literatúry o nové poznanie a dokázal, že jej korene ležia omnoho ďalej v minulosti, než sa doposiaľ oficiálne tvrdilo. Na druhej strane, táto analýza by mala väčšiu logiku v kontexte zameranom na interpretáciu všetkých doterajších koncepcií vyučovania literárnej výchovy (resp. slovenčiny ako predmetu) od matičného obdobia až po súčasnosť, teda v práci koncepcie súvisiacej s dejinami pedagogiky.

Druhá časť habilitačnej práce sa zaoberá súčasnou situáciou v literárnej a didaktickej komunikácii sa slovenských stredných školách. Táto časť má svoju čitateľnú vnútornú logiku. Autor v jej prvej kapitole vychádza z načrtnutia zásad teórie literárnovednej a didaktickej interpretácie literárneho textu, pričom zužuje predmet svojho záujmu na poéziu (teda literárny druh, s ktorým majú študenti pri interpretovaní skutočne najviac starostí) a stručne zdôvodňuje voľbu esteticko-antropologického interpretačného prístupu k literárnemu textu (ktorý považujem na strednej škole za primeraný metodologický postup). V ďalších častiach tejto kapitoly postupuje v smere rekognoscácie terénu, na ktorom sa mieni pohybovať: zo situácie, aká vládne v oblasti interpretačnej kompetencie súčasných stredoškolákov, sa odvíja to, čo by sme mohli chápať ako predvýskum (podkapitoly 2.1.1, 2.1.2, 2.1.3). Na základe Váľkovej básne demonštroval možnú literárnovednú interpretáciu básnického textu a následne prostredníctvom analýzy študentských interpretácií dokázal jednak slabú schopnosť

stredoškólákov rozumieť básnickému textu, jednak pochybnú úroveň interpretácie básnických textov v rámci didaktickej komunikácie. Táto časť práce mu zároveň potvrdila, že chýbajúca kompetencia stredoškólákov je zapríčinená do značnej miery inštitúciou.

Ako vlastný výskum možno vnímať tretiu kapitolu práce. V tomto smere sa ukazuje niekoľko problémových miest. Diskutabilná je napr. terminológia: ide o „tému“ výskumu, alebo o „problém“ výskumu? (V metodológii pedagogického výskumu sa spravidla hovorí o „výskumnom probléme“.) Prvá výskumná otázka („Je pre stredoškolských študentov poetický text zrozumiteľný?, s. 94) je zbytočná – predvýskum už dostatočne potvrdil problémy v tomto smere; otázku bolo treba skôr zamerať na to, čo spôsobuje neporozumenie básnickému textu na stredných školách (na to vlastne hľadajú odpovede aj hypotézy 1. časti výskumu). Rovnako možno mať pripomienku k formulácii „základnej hypotézy“ tejto časti výskumu (je pomerne ťažkopádna). Určité výhrady možno mať aj k formulácii otázok v dotazníku (na otázky č. 1, 3 a 4 je možné odpovedať celkom lapidárne a jednoznačne áno – nie – neviem, bez obsirnejšieho verbálneho vyjadrenia). V druhej časti výskumu je otázka v dotazníku v podstate „dvojotázkou“; mohla byť formulovaná ako 2 otázky. Metódy výskumu sú však korektné a analýza získaných údajov je napriek týmto metodologickým pošramoteniam výpovedná a tvorí vhodné východisko k 4. kapitole práce s názvom Pedagogický experiment. Opäť: z prísne metodologického aspektu by aj k pojmovej podstate pedagogického experimentu mohli byť pripomienky. Ja však túto kapitolu vnímam ako určité „odporúčanie pre prax“, ukážku, ako možno naprávať nedostatky súčasnej praxe v oblasti didaktickej interpretácie básnického textu, ale aj ako svedectvo o dôležitosti adekvátneho výberu interpretačného prístupu k textu tak z hľadiska literárnovednej, ako aj didaktickej komunikácie. Habilitant v nej opakovane (po Váľkovej básni v predvýskume) potvrdil svoje literárnovedné interpretačné kompetencie a následne v ponúknutých edukačných modeloch aj svoje kompetencie v oblasti didaktickej interpretácie.

V habilitačnej práci J. Lomenčíka treba oceniť ešte jednu skutočnosť: svoje výpovede o praxi literárnej výchovy a interpretácie literárneho diela v súčasnej stredoškolskej edukácii, ako aj o postojoch stredoškólákov k poézii a ich kompetencii rozumieť poézii opiera o longitudinálne skúmanie a pozorovanie počas edukačnej praxe na rozličných školských inštitucionálnych pozíciách.

V súvislosti s výučbou slovenského jazyka a literatúry na stredných školách sa vynárajú napr. nasledujúce otázky: Do akej miery vidí habilitant prózu na strednej škole ako interpretačne menej problematickú (prípadne prečo) než poéziu? Aký má názor na intergrované vyučovanie jazyka, slohu a literatúry na strednej škole? A napokon: na s. 73 autor konštatuje: „Je neefektívne vychovávať na stredných školách ´literárneho historika´ (...) pre praktický život je skôr potrebný kultivovaný čitateľ“. S týmto konštatovaním absolútne súhlasím. Dokázal by však potom habilitant naznačiť optimálnu pozíciu literárnej histórie v literárno-výchovnej edukácii stredných škôl?

Záver.

Habilitačná práca PaedDr. Júliusa Lomenčíka, PhD., po formálnej i obsahovej stránke spĺňa kritériá, aké sa kladú na kvalifikačné práce tohto typu. **Habilitačnú prácu odporúčam prijať na obhajobu a po jej úspešnom obhájení udeliť PaedDr. Júliusovi Lomenčíkovi, PhD., titul docent v študijnom odbore 1.1.10 odborová didaktika.**

Prešov 05. 08. 2013

prof. PhDr. Zuzana Stanislavová, CSc.